

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΟΜΑΔΑΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
8-3-2020

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A1. α. i. ΛΑΘΟΣ, ii. ΣΩΣΤΟ, iii. ΣΩΣΤΟ, iv. ΛΑΘΟΣ, v. ΣΩΣΤΟ

β. i. «ὅτι δὲ δεῖ κύριον εἶναι μᾶλλον ... ἀπορίαν τάχα δὲ κἂν ἀλήθειαν», «Τοὺς γὰρ πολλούς, ὧν ἕκαστός ... ἐνδέχεται συνελθόντας εἶναι βελτίους ἐκείνων»

ii. «Τοὺς γὰρ πολλούς, ὧν ἕκαστός ἐστιν οὐ σπουδαῖος ἀνὴρ», «οὐχ ὡς ἕκαστον ἀλλ' ὡς σύμπαντας»

iii. «πολλῶν γὰρ ὄντων ἕκαστον μόνιον ἔχειν ἀρετῆς καὶ φρονήσεως ... οὕτω καὶ περὶ τὰ ἦθη καὶ τὴν διάνοιαν»

iv. «Ἴσον γὰρ φησιν ὁ νόμος ὁ τῆς τοιαύτης δημοκρατίας τὸ μηδὲν μᾶλλον ὑπερέχειν τοὺς ἀπόρους ἢ τοὺς εὐπόρους, μηδὲ κυρίους εἶναι ὀποτερουσοῦν, ἀλλ' ὁμοίους ἀμφοτέρους»

v. «Ἐπεὶ δὲ πλείων ὁ δῆμος, κύριον δὲ τὸ δόξαν τοῖς πλείοσιν, ἀνάγκη δημοκρατίαν εἶναι ταύτην»

Μονάδες 10

B1. Ο Αριστοτέλης, για να αποδείξει τη μεγάλη αξία της συνεισφοράς του πλήθους έναντι της συνεισφοράς των ολίγων και άριστων, χρησιμοποιεί την εμπειρική μέθοδο. Έτσι προκειμένου να αιτιολογήσει τις απόψεις του, με τον εισαγωγικό οίον προβάλλει ως τεκμήρια κάποια παραδείγματα, αντλημένα από διαφορετικούς χώρους.

Το πρώτο παράδειγμά του προέρχεται από τον υλικό τομέα και την καθημερινή ζωή. Ισχυρίζεται ότι οι πολλοί που κυβερνούν την πόλη, διαθέτοντας ο καθένας από ένα μέρος αρετής και φρόνησης, μοιάζουν με τους συνδαιτυμόνες που συνεισφέρουν ο καθένας το μερτικό του για το κοινό δείπνο («οἶον τὰ συμφορητὰ δεῖπνα τῶν ἐκ μιᾶς δαπάνης χορηγηθέντων»). Όπως ακριβώς αυτό το δείπνο είναι καλύτερο από εκείνο που θα γινόταν με τα έξοδα ενός μόνο ανθρώπου έτσι και η διακυβέρνηση από τους πολλούς είναι πιο αποτελεσματική από αυτή των ολίγων («ὅμως ἐνδέχεται συνελθόντας εἶναι βελτίους ἐκείνων»). Με τον όρο συμφορητὰ δεῖπνα εννοείται η συνεστίαση πολιτών, κατά την οποία ο καθένας φέρνει στο τραπέζι τη συνεισφορά του σε τρόφιμα και ποτά. Καθώς η λέξη δεν συναντάται σε άλλο συγγραφέα πριν από τον Αριστοτέλη, φαίνεται να είναι δικό του δημιούργημα. Στην προϋπάρχουσα λέξη φορητός (φέρω + -τός, ρηματικό επίθετο) ο φιλόσοφος πρόσθεσε την πρόθεση σύν, για να δηλώσει κάτι που

γίνεται με τη συνεισφορά πολλών. Εξίσου πιθανό είναι να παρήγαγε ο Αριστοτέλης το ρηματικό επίθετο συμφορητός από το ρήμα συμφορῶ/οὔμαι: συνάγω, συναθροίζω.

Το δεύτερο παράδειγμα είναι μία παρομοίωση που αντλείται από τον χώρο της μυθολογίας. Εκεί συναντάμε τα τερατόμορφα πλάσματα με τα πολλά χέρια και πόδια όπως οι Ερινύες και οι Εκατόγχειρες. Κατ' αναλογία, λοιπόν, με αυτά τα πλάσματα και το πλήθος μοιάζει με έναν άνθρωπο με πολλά χέρια και πόδια, με πολλαπλάσια επομένως δύναμη και με συσσωρευμένη αρετή και εξυπνάδα που υπερέχει από τους άριστους («πολλῶν γὰρ ὄντων ἕκαστον μόριον ἔχειν ἀρετῆς καὶ φρονήσεως, καὶ γίνεσθαι συνελθόντων, ὥσπερ ἓνα ἄνθρωπον τὸ πλήθος, πολὺποδα καὶ πολὺχειρα καὶ πολλὰς ἔχοντ' αἰσθήσεις, οὕτω καὶ περὶ τὰ ἦθη καὶ τὴν διάνοιαν»).

Τέλος το τρίτο του παράδειγμα είναι μια μεταφορά που προέρχεται από τον πνευματικό χώρο και μας παραπέμπει στην κρίση των μουσικών και ποιητικών έργων στους δραματικούς αγώνες στην αρχαία Αθήνα («Διὸ καὶ κρίνουσιν ἄμεινον οἱ πολλοὶ καὶ τὰ τῆς μουσικῆς ἔργα καὶ τὰ τῶν ποιητῶν· ἄλλοι γὰρ ἄλλο τι μόριον, πάντα δὲ πάντες»). Υπήρχε η συνήθεια από έναν κατάλογο πολιτών να εκλέγονται με κλήρο οι δέκα κριτές των παραστάσεων, οι οποίοι εκπροσωπούσαν τους θεατές. Ο καθένας από αυτούς έγραφε την κρίση του σε μια πινακίδα από τις οποίες κληρωνόταν πέντε που έβγαζαν και το τελικό αποτέλεσμα. Έτσι η τελική κρίση εξέφραζε τη γνώμη όλων των Αθηναίων πολιτών και θεωρούνταν αξιόπιστη, χάρη, προφανώς, στη συσσωρευμένη αθροιστικά αρετή και φρόνηση. Αντίστοιχα και ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι το κάθε άτομο, έστω κι αν δεν διαθέτει εξειδικευμένες γνώσεις αλλά ικανοποιητική καλλιέργεια, μπορεί να κρίνει κάποιες λεπτομέρειες του έργου. Αν αθροίσουμε τις κρίσεις των ικανοποιητικά καλλιεργημένων ατόμων, προκύπτει μια πιο ολοκληρωμένη αξιολόγηση, μια πιο αντικειμενική κριτική.

Με όλα αυτά τα παραδείγματα και με έναν αναλογικό τρόπο σκέψης ο Αριστοτέλης στηρίζει την αθροιστική θεωρία που αποδεικνύει την υπεροχή της συλλογικής κρίσης, τη δύναμη του πλήθους, και άρα την ικανότητά του να κυβερνά την πόλη.

Μονάδες 10

B2. Ο Αριστοτέλης στο συγκεκριμένο απόσπασμα παρουσιάζει την πρώτη (πρώτη μὲν) και καλύτερη, κατά την άποψή του, μορφή δημοκρατίας παραθέτοντας και αναλύοντας τις κύριες αρχές της που την κάνουν να ξεχωρίζει.

Ειδικότερα, θεωρεί ως βασική αρχή του δημοκρατικού πολιτεύματος την **ισότητα** των πολιτών, σύμφωνα με την οποία όλοι οι πολίτες, πλούσιοι και φτωχοί, έχουν τα ίδια δικαιώματα να συμμετέχουν εξίσου («όμοίως») στη διακυβέρνηση του κράτους. Καμία από τις δύο τάξεις δεν επιδιώκει να επιβληθεί στην άλλη και όλοι οι πολίτες αντιμετωπίζονται με ισότητα από το

πολίτευμα και τον νόμο (αρχή της ισονομίας), χωρίς να υφίστανται διακρίσεις («Ίσον γάρ φησιν ὁ νόμος ὁ τῆς τοιαύτης δημοκρατίας ... ἀλλ' ὁμοίους ἀμφοτέρους»). Ἐτσι κυριαρχεῖ ευταξία και κοινωνική συνοχή καθώς η ανώτερη τάξη, οι λίγοι και ἄριστοι συμβιώνουν ἁρμονικά με το πλῆθος που ἔχει ταπεινή καταγωγή και χαμηλό μορφωτικό επίπεδο.

Εξίσου ὁμως σημαντική εἶναι και η δεύτερη αρχή της δημοκρατίας, η **ελευθερία** (Εἶπερ γὰρ ἐλευθερία μάλιστ' ἔστιν ἐν δημοκρατία, ... κοινωνούντων ἀπάντων μάλιστα τῆς πολιτείας ὁμοίως»). Δύο εἶναι οι **μορφές ελευθερίας** που χαρακτηρίζουν τα δημοκρατικά πολιτεύματα, η ατομική και η πολιτική ελευθερία. **Ατομική** ελευθερία εἶναι να μπορεί να ζει ο κάθε πολίτης ὅπως ο ἴδιος θέλει («ὡς βούλεται») ἀντίθετα με τον δούλο, που δεν εἶναι ελεύθερος και ζει ὅπως δε θέλει («ὡς μὴ βούλεται»). **Πολιτική** ελευθερία εἶναι η δυνατότητα του πολίτη να ἀναλάβει τα αξιώματα της πολιτείας, να ἄρχει και να ἄρχεται. Στα πλαίσια αὐτῆς της ελευθερίας ο πολίτης ἔχει τη δυνατότητα να διατυπώνει πολιτικό λόγο με τόλμη και ἀρετή (παρρησία). Φυσικά οι θεσπισμένοι ἀπὸ την πολιτεία νόμοι περιφρουροῦν τα ὅρια αὐτῆς της ελευθερίας με στόχο τη διασφάλιση της ἰσορροπίας μέσα στην πόλη.

Τέλος ἐπισημαίνεται ὅτι στη δημοκρατία επικρατεῖ η βούληση και η ἀποψη **της πλειοψηφίας** («Ἐπεὶ δὲ πλείων ὁ δῆμος, κύριον δὲ τὸ δόξαν τοῖς πλείοσιν, ἀνάγκη δημοκρατίαν εἶναι ταύτην. Ἐν μὲν οὖν εἶδος δημοκρατίας τοῦτο»). Η πλειοψηφία αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ φτωχοὺς πολίτες που εἶναι περισσότεροι και ἔχουν μεγαλύτερη δύναμη ἀπὸ τους πλούσιους. Αὐτὸ μπορεί να θεωρηθεῖ ὡς ἀδύνατο σημεῖο αὐτοῦ του πολιτεύματος καθώς κάποιοι μπορεί να πιστέψουν πως οι πολλοὶ και ἄποροι θα φροντίσουν να ἐξυπηρετήσουν τα δικά τους συμφέροντα και ὄχι των λίγων και εὐπορων. Κάτι τέτοιο ὁμως αἰρεται, καθώς ο Ἀριστοτέλης εἶχε ἐμπιστοσύνη στη γνώμη των πολλῶν και στην ορθότητα των συλλογικῶν αποφάσεων.

Μονάδες 10

B3. i. γ, ii. γ, iii. γ, iv. α, v. β

Μονάδες 10

B4. α. Πῆρε υποτροφία για σπουδές στο ἐξωτερικό, καθώς θεωρούσαν **διάνοια** στα μαθηματικά.

Η μεγαλύτερη **δόξα** για τους αρχαίους Ἕλληνες ἦταν ο ἐντιμος θάνατος στη μάχη για την πατρίδα.

β. Ξενοδόχος: ενδέχεται

φερέφωνο: συμφορητά

μοιρολόι: μόριον

φρενοβλαβής: φρονήσεως

εμπόδιο: πολύποδα

καινούργιος: έργα

Μονάδες 10

B5. Ο Αριστοτέλης όντας υποστηρικτής της αθροιστικής θεωρίας αναγνωρίζει πλεονεκτήματα στην άσκηση του δημοκρατικού πολιτεύματος. Στη δημοκρατία μπορεί το κάθε άτομο μεμονωμένα από αυτά που συμμετέχουν στη διακυβέρνηση της πόλης να μην είναι σημαντικό, όταν όμως ενωθούν όλοι οι πολίτες είναι ανώτεροι από τους λίγους και άριστους. Ο καθένας διαθέτει ένα μόριο αρετής και φρόνησης και όλοι μαζί γίνονται σαν ένας άνθρωπος με πολλαπλάσια δύναμη και ανάλογη αρετή και εξυπνάδα.

Διαμετρικά αντίθετη από τον Αριστοτέλη άποψη φαίνεται να έχει ο Σωκράτης, όπως αναφέρεται από τον Ξενοφώντα στο παρόν κείμενο. Ο Σωκράτης με αφορμή αυτά που βλέπει να συμβαίνουν στη δημοκρατική Αθήνα θεωρεί ακατάλληλους για τη διακυβέρνηση της πόλης όσους εκλέγονται από τους πολλούς, όσους εκλέγονται με κλήρο και όσους εξαπατούν ή ασκούν βία στον λαό. Έχει την πεποίθηση πως η εξουσία πρέπει να ανατίθεται στους ειδικούς στην πολιτική τέχνη και όχι στον οποιοδήποτε. Για να θεμελιώσει αυτή του την άποψη φέρνει κάποια παραδείγματα. Έτσι στην περίπτωση του πλοίου, της γεωργίας, της ασθένειας, της άσκησης του σώματος όλοι εμπιστεύονται την άποψη και τις επιλογές του ειδικού που έχει τις κατάλληλες γνώσεις να ανταπεξέλθει σε κάθε περίπτωση. Το τελικό παράδειγμα που χρησιμοποιεί ως τεκμήριο των όσων λέει υποστηρίζει ότι οι γυναίκες είναι ανώτερες από τους άνδρες στον τομέα της εριουργίας, καθώς γνωρίζουν το πώς πρέπει να δουλεύεται το μαλλί, κάτι που οι άνδρες αγνοούν. Άρα, ο Σωκράτης συμπεραίνει ότι η εξουσία πρέπει να ασκείται από τους άριστους ειδικούς και όχι από το πλήθος. Άλλωστε, σύμφωνα με όσα μας διηγείται ο βιογράφος των αρχαίων φιλοσόφων Διογένης ο Λαέρτιος (αρχές του 3ου αι. μ.Χ.), ο Σωκράτης έλεγε πως η γνώμη μας για την αρετή δεν μπορεί τελικά να διαμορφώνεται με τον τρόπο με τον οποίο καταλήγουν στις αποφάσεις τους οι δικαστές· τέτοια θέματα, ήθελε να πει, είναι θέματα των ειδικών και όχι του πλήθους — μήπως και ο ίδιος δεν υπήρξε θύμα της «γνώμης» των πολλών; Ο Πλάτωνας, από την άλλη, μίλησε στους Νόμους του για άμους βοάς πλήθους και παραπονέθηκε, στο τέλος, ότι «τὰ θέατρα ἐξ ἀφώνων φωνήεντ' ἐγένοντο» («το κοινό του

θεάτρου απέκτησε [δυστυχώς] φωνή, από άφωνο που ήταν πρώτα») και «άντι άριστοκρατίας... θεατροκρατία τις πονηρά γέγονεν».

Μονάδες 10

ΤΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ
ΕΠΙΜΕΛΗΘΗΚΑΝ ΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΕΣ:
ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΟΥ
ΙΩΑΝΝΑ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

SYSTHMA

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΟΜΑΔΑΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

8 – 3 – 2020

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Γ1. Εκτός όμως από αυτά, οι νέοι που με ακολουθούνε –όσοι κυρίως έχουν ελεύθερο χρόνο, τα παιδιά των πολύ πλούσιων δηλαδή– μόνοι τους, χαίρονται να ακούνε τους ανθρώπους να εξετάζονται, και αυτοί πολλές φορές με μιμούνται και ύστερα προσπαθούν να εξετάζουν άλλους· κι έπειτα, νομίζω, βρίσκουν μεγάλη αφθονία από ανθρώπους που νομίζουν πως ξέρουν κάτι, αλλά γνωρίζουν λίγα ή τίποτα.

Μονάδες 10

Γ2. Όσοι εξετάζονται από τους μαθητές του Σωκράτη, οργίζονται με τον ίδιο και λένε ότι τάχα ο Σωκράτης είναι ένας βρωμερός άνθρωπος και διαφθείρει τους νέους. Θεωρούν πως ο δάσκαλος είναι υπεύθυνος για την κατάληξη των μαθητών. Επειδή, όμως, δεν μπορούν να στοιχειοθετήσουν την κατηγορία σε βάρος του, για να μην αποκαλυφθεί η δική τους άγνοια, εξαπολύουν πρόχειρες κατηγορίες εναντίον όλων όσων ασχολούνται με τη φιλοσοφία. Και όλα αυτά γιατί δεν θέλουν να παραδεχτούν την αλήθεια, πως πράγματι δεν γνωρίζουν τίποτα, αλλά προσποιούνται ότι γνωρίζουν.

Μονάδες 10

Γ3. α. πολλήν – πλέον
 ὀλίγα – ἔλαττον & ἥττον

β. τις – τινές
 αὐτοὺς – αὐτόν
 ὅ,τι – ἅτινα & ἅττα
 ταῦτα – τοῦτο

γ. ακούσεσθαι, εἰδήσειν & εἴσεσθαι, λέξειν & ἐρεῖν, ἔσεσθαι, ἔξειν

Μονάδες 10

Γ4. α. «ἐπειδάν τις αὐτοὺς ἐρωτᾷ»: Δευτερεύουσα επιρρηματική χρονική – υποθετική πρόταση.

Υπόθεση: ἐπειδάν ... ἐρωτᾷ (ἐπειδάν + υποτακτική)

Απόδοση: ἔχουσι ... ἀλλ' ἀγνοοῦσιν (οριστική ενεστώτα)

Είδος: Λανθάνων σύνθετος υποθετικός λόγος που δηλώνει την αόριστη επανάληψη στο παρόν – μέλλον.

β. «λέγουσιν Σωκράτην τινά εἶναι μιαιώτατον καὶ διαφθείρειν τοὺς νέους»
(με ειδικό απαρέμφατο επειδή έχουμε εξάρτηση από λεκτικό ρήμα)

γ. «ἂν ἐθέλοιεν»: δυνητική ευκτική – δηλώνει το δυνατό στο παρόν & μέλλον

μη πραγματικό: ἂν ἤθελον (δυνητική οριστική)

Μονάδες 10

ΤΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΠΙΜΕΛΗΘΗΚΑΝ ΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΕΣ:

ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΟΥ ΕΛΙΣΑΒΕΤ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΙΩΑΝΝΑ